

การสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตของข้าราชการไทยตามแนวพุทธศาสตร์ BUILDING IMMUNITY AGAINST CORRUPTION AMONG THAI GOVERNMENT OFFICIALS BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES

มงคลชัย สมศรี, พระครูสังฆรักษ์ กันตพงศ์ ศานติคีรี, อาทิตย์ ชูชัย* และ ไชยยา เรืองดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

Mongkonchai Somsri, Phrakhrusangkharak Kantaphong Santikhiri, Artit Choochai*
and Chaiya Rueangdee

Mahamakut Buddhist University, Mahamakut Buddhist University, Mahamakut Buddhist University, and
Mahamakut Buddhist University Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus

*Corresponding Author E-mail: artitchoochai2528@gmail.com

(วันที่รับบทความ : ตุลาคม 2, 2568 ; วันแก้ไขบทความ : พฤศจิกายน 14, 2568 ; วันตอบรับบทความ : พฤศจิกายน 17, 2568)

บทคัดย่อ

การสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตของข้าราชการไทย เป็นสร้างความภูมิใจและการรักษาเกียรติของข้าราชการ เพราะการทำงานในตำแหน่งข้าราชการถือเป็นเกียรติยศของตระกูลข้าราชการไทย ซึ่งเป็นเสมือนการทำงานให้กับแผ่นดินหรือพระเจ้าแผ่นดินโดย ในทางพระพุทธศาสนาได้ใช้หลักธรรม ชื่อว่า “ราชวสดีธรรม” อันเป็นคุณธรรมของข้าราชการที่ส่งเสริมให้ข้าราชการมีเกียรติศักดิ์ศรีและชื่อเสียงต่อชาติและแผ่นดิน ตลอดถึงการจรรยาวัฏที่ต่อพระมหากษัตริย์อันเป็นสถาบันหลักของชาติไทย โดยหลัก “ราชวสดีธรรม” ถือเป็นหลักธรรมที่สำคัญของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีเนื้อหาสามส่วน ได้แก่ 1. หลักข้อปฏิบัติสำหรับข้าราชการที่มีต่อพระมหากษัตริย์ 2. หลักข้อปฏิบัติสำหรับข้าราชการที่มีต่อหน้าที่ในฐานะข้าราชการ และ 3. หลักปฏิบัติสำหรับข้าราชการที่มีต่อตนเองเพื่อให้เป็นตัวอย่างของสังคม ซึ่งหลักราชวสดีธรรมนี้ถือเป็นหลักธรรมที่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตของข้าราชการไทยตามแนวพุทธศาสตร์

คำสำคัญ : ภูมิคุ้มกัน, การทุจริต, ข้าราชการไทย, ตามแนวพุทธศาสตร์

Abstract

The development of corruption immunity among Thai civil servants serves as a means of fostering pride and the preservation of dignity within the civil service. Working as a government official is regarded as an honor for one's family, symbolizing service to the nation and the King. In Buddhism, this principle aligns with a moral doctrine known as “Rajawasadeedhamma” the virtues of righteous officials which encourages civil servants to uphold honor, integrity, and loyalty to the nation and the monarchy, regarded as the central institution of Thailand. The Rajawasadeedhamma consists of three main components: 1. Principles of conduct toward the King, emphasizing loyalty and faithful service. 2. Principles of conduct in performing official duties, focusing on justice, responsibility, and dedication. 3. Principles of self-conduct, encouraging officials to be moral exemplars for society. This Buddhist doctrine of Rajawasadeedhamma is therefore considered a vital ethical foundation that helps build moral immunity against corruption among Thai civil servants in accordance with Buddhist principles.

Keywords : Immunity, Corruption, Thai Government Officials, Buddhist Principles

บทนำ

การทุจริตเป็นปัญหาในสังคมไทยที่มีผลกระทบกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศอย่างแท้จริง ปัญหาการทุจริตจึงเป็นสิ่งขัดขวางพัฒนาสังคมไทยตลอดมา การทุจริตจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมที่ผิดปกติดันเกิดมาจากพฤติกรรมของผู้ที่อยู่ในฐานะผู้นำหลักทางสังคม อันได้แก่ หน่วยราชการ ปัญหาของการทุจริตจะเป็นปัญหาที่เกิดจากผู้มีอำนาจในสังคม โดยเฉพาะในหน่วยราชการ ซึ่งถือเป็นหน่วยงานที่สามารถเข้าถึงงบประมาณโดยผู้ที่อยู่ใน

หน่วยราชการจะสามารถใช้กลไกหรือช่องว่างทางกฎระเบียบมาใช้ในการทุจริตได้ ทั้งที่ตัวของระบบราชการมิได้เป็นปัญหาที่ทำให้เกิดการทุจริต แต่ปัญหาของการทุจริต คือ คนที่ทำงานอยู่ในระบบราชการที่มีได้ปฏิบัติหน้าที่ตรงกับความ เป็นราชการที่จะต้องดูแลผลประโยชน์ของประเทศชาติและผลประโยชน์ของประชาชน แต่ในทางกลับกันดังที่ปรากฏในสังคมไทยผู้ที่ทำหน้าที่ในระบบราชการกลับเป็นผู้ทำลายผลประโยชน์ของส่วนรวมและผลประโยชน์ของชาติ ด้วยการนำผลประโยชน์ของตัวเองและพวกพ้องมาทำลายความดีงามของระบบราชการ จนทำให้ระบบราชการถูกมองใน ด้านลบ

การทุจริตในภาครัฐเกิดขึ้นกับหน่วยงานของรัฐจะพบมากในกลุ่มคนที่มีอำนาจในระบบราชการ เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเราจะสามารถพบเห็นข่าวการทุจริตบ่อยครั้งดังที่ปรากฏในข่าว ดังนี้ “เปิดข้อมูล “10 ทุจริตจัดซื้อจัดจ้าง” ในองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ที่เกิดขึ้นในรอบ 20 ปี (2547-2567) พบจำนวนทุจริตน้อยกว่าที่สังคมรับรู้หรือมีการร้องเรียน รวมมูลค่าความเสียหายประมาณการไม่น้อยกว่า 377 ล้านบาท”

โดยรายละเอียดของข่าวเรื่องของการทุจริตดังนี้

1. ข่าวการทุจริตจัดซื้อจัดจ้าง 42 คดี ของอดีตนายก อบจ. อุบลราชธานี ผู้มีคดีทุจริตมากที่สุดในประเทศไทย

ปี 2566 นายพรชัย ไควสุรัตน์ อดีตนายก อบจ.อุบลราชธานี 3 สมัยระหว่างปี 2547-2558 กับพวกถูก ร้องเรียนมากถึง 42 คดี ป.ป.ช. ชี้มูลไปแล้วหลายคดี มูลค่าความเสียหายรวมสูงถึง 114 ล้านบาท ทำให้นายพรชัย กลายเป็นนายก อบจ. ที่มีคดีทุจริตมากที่สุดในประเทศไทย หลายคดีถูกศาลอาญาคดีทุจริตฯ พิพากษาจำคุก รวม ระยะเวลาจำคุกกว่า 30 ปี ปัจจุบันนายพรชัยอยู่ในสถานะหนีคดี

2. ทุจริตจัดซื้อถุงยังชีพ โดยอดีตนายก อบจ.ปทุมธานี

ปี 2554 เกิดอุทกภัยในจังหวัด ทำให้ อบจ.ปทุมธานี จัดซื้อถุงยังชีพ 2 ครั้ง รวม 6,000 ถุง มูลค่า 3 ล้านบาท เป็นเหตุให้ ป.ป.ช. มีมติชี้มูลความผิดนายชาญ พวงเพ็ชร์ และพวกรวม 12 คน ฐานเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ และละเลยไม่ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่

เมื่อศาลมีคำสั่งประทับฟ้องคดี ส่งผลให้นายชาญ ต้องหยุดปฏิบัติหน้าที่แม้จะเพิ่งชนะการเลือกตั้งได้เป็น นายก อบจ.ปทุมธานี ต่อมาปี 2567 ศาลชั้นต้นพิพากษาจำคุก 6 ปี 18 เดือน นอกจากนี้ นายชาญ ยังมีคดีจัดซื้อเครื่อง ออกกำลังกายราคาแพงเกินจริงถึงกว่า 40 ล้านบาท ปัจจุบันเรื่องอยู่ระหว่างไต่สวนของ ป.ป.ช. เปิด 10 คดีทุจริต อบจ. “องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน” ระบบยังมีถูกร้องอีกเกือบพันเรื่อง (Thai PBS, 2568 : ออนไลน์)

จากที่ข่าวที่ยกมาในเบื้องต้นจะสามารถอธิบายให้เห็นว่าการทุจริตเป็นปัญหาที่เกิดกับระบบราชการ เกิดจาก บุคคลที่ทำหน้าที่ในระบบราชการใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ของตนจนเกิดความเสียหายให้กับประเทศชาติ และผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ซึ่งหากจะวิเคราะห์โดยละเอียดแล้วการทุจริตเกิดจากบุคคลในระบบราชการที่มีได้มี จิตสำนึกของความเป็นราชการเพียงแต่อาศัยช่องว่าง และความบกพร่องของระบบราชการแสวงหาผลประโยชน์ส่วน ตนซึ่งสอดคล้องกับเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ซึ่งได้อธิบายสาเหตุของการทุจริตโครงสร้างรากฐานอันแข็งแกร่ง ซึ่งเป็น สาเหตุของการทุจริตคอร์รัปชัน โดยได้อธิบายการมีปัญหการทุจริตดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2547)

1. ระบบการเมืองและระบบราชการมีเกราะกำบังที่แน่นหนา หมายถึง การเมืองและระบบราชการเป็นระบบ ที่มีสายบังคับบัญชา มีกฎระเบียบข้อปฏิบัติชัดเจน จึงไม่สามารถเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม จึงเปรียบเหมือนกับการมีเกาะกำบัง

2. ภาคประชาชนขาดความเข้มแข็งและขาดผู้นำในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันที่แข็งแกร่งหมายถึง การที่ภาคประชาชนไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งขึ้นในกลุ่มของภาคประชาชน เนื่องจากกลุ่มประชาชนยังไม่มึองค์กรที่ เหนียวแน่นเหมือนระบบราชการ ทั้งนี้ ภาคประชาชนยังขาดความตื่นตัว ขาดอุดมการณ์ และไม่มีผู้นำที่เข้มแข็ง

3. ค่านิยมทางสังคม หมายถึง ความนิยม ความเคยชิน และพฤติกรรมที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งค่านิยมแบบไทยๆ เช่น ค่านิยมการอุปถัมภ์ ค่านิยมวัตถุนิยม ค่านิยมในสังคมรู้จักชาตวรรตเป็นยอดดี ฯลฯ ค่านิยมเหล่านี้ส่งเสริมให้คน ในสังคมไม่เฉพะนักการเมืองหรือข้าราชการเท่านั้น แม้แต่ประชาชนธรรมดาทั่วไปยังมีแนวโน้มของความไม่ซื่อสัตย์ สุจริต ไม่เคารพกฎหมายของบ้านเมือง ไม่มีระเบียบวินัยจนเรียกได้ว่าเป็นลักษณะทั่วไปของคนในสังคม เป็นสาเหตุที่ ทำให้การทุจริตคอร์รัปชัน

4. การขาดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม หมายถึง ความรู้สึกของการรักษา การปกป้องสมบัติของสาธารณะ เช่น โรงพยาบาล วัด สุสาน หรือแม้แต่ผลประโยชน์ของส่วนรวม เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้กล่าวว่า “เนื่องจากประเทศชาติไม่เคยมีอุดมการณ์ที่ยึดโยงให้คนแต่ละคนปรารถนาที่จะทำประโยชน์ให้ประเทศชาติ จึงมีจำนวนน้อยเท่านั้นที่มุ่งหมายเข้ามาอยู่ในระบบต่างๆ ในสังคมเพื่อปกป้องประโยชน์ของประเทศชาติ ในขณะที่คนส่วนใหญ่เข้ามาเพื่อประโยชน์ของตนเอง เพื่อประโยชน์ของพวกเขาพ่อและญาติมิตรในกลุ่มของตน” หรืออีกนัยยะหนึ่งคือ การให้ความสำคัญกับผลประโยชน์น้อยกว่าผลประโยชน์ตนจึงเป็นที่มาของการทุจริตคอร์รัปชัน

จากที่นักวิชาการและผู้เขียนบทความอธิบายมาทำให้เห็นว่า การทุจริตส่วนใหญ่จะเกิดจากราชการที่มีอำนาจ และมีค่านิยมที่ผิดประกอบกับการเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม โดยมีได้มีจิตสำนึกหรือความรับผิดชอบที่ควรจะมีในการเป็นข้าราชการที่ดีที่ต้องดูแลรับผิดชอบต่อหน้าที่ซึ่งพระพุทธรศาสนาได้เสนอแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันเป็นหลักธรรม

แนวทางการแก้ปัญหา คือ การที่จะต้องสร้างภูมิคุ้มกันต่อการทุจริต ได้แก่ จิตใจที่มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อความโลภหรือทรัพย์สินที่มีชอบ หรือที่เรียกว่าอุดมการณ์ของความรับผิดชอบต่อหน้าที่ซึ่งพระพุทธรศาสนาได้เสนอแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันเป็นหลักธรรม

การอธิบายการสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตของข้าราชการไทย ทางคณะผู้เขียนได้ร่วมกันเรียบเรียงบทความจึงขออธิบายความหมายของข้าราชการ ลักษณะของราชการ และหลักธรรมที่สร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตทางพระพุทธรศาสนา ดังนี้

ความหมายของระบบราชการ

ความหมายของระบบราชการมีสองลักษณะ คือ

1. ลักษณะเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่ง ซึ่งมีความต่อเนื่อง มีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ
2. รูปแบบการจัดการองค์กร หรือ เป็นระบบการทำงานระบบหนึ่ง

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความหมายของระบบราชการว่า การงานของรัฐบาลหรือของพระเจ้าแผ่นดิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2531 : 693)

สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2543) กล่าวว่า ระบบราชการคือ การจัดรูปแบบองค์กรที่มีประสิทธิภาพสูงและมีขนาดใหญ่สลับซับซ้อน จึงต้องมีกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่างๆ มากมาย”

ดังนั้นจึงอธิบายความหมายของระบบราชการว่า ระบบราชการ คือ รูปแบบการทำงานที่จัดตั้งเพื่อสนองงานของพระราชาและรัฐบาล

ลักษณะของระบบราชการ

(แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) อ้างใน สุพจน์ บุญวิเศษ, 2548 : 183-186) ได้เสนอลักษณะพื้นฐานโครงสร้างที่สำคัญของระบบราชการแบบอุดมคติไว้ 7 ประการ

1. ลำดับชั้นการบังคับบัญชา เป็นลักษณะทางโครงสร้างที่บอกให้ทราบว่าตำแหน่งใดหรือหน่วยงานใดอยู่ในลำดับใด อำนาจหน้าที่ใดในองค์กร อยู่สูงกว่าหรือต่ำกว่าตำแหน่งใดหรือหน่วยงานใดบ้าง ซึ่งมีลักษณะลดหลั่นกันไปจากการแบ่งลำดับชั้นการบังคับบัญชา

2. ความรับผิดชอบ เจ้าหน้าที่ทุกคนต้องมีความสำนึก ความรับผิดชอบต่อภาระกระทำของตน ซึ่งความรับผิดชอบนี้ รวมถึงความพร้อมที่จะยอมให้มีการตรวจสอบโดยผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นได้ตลอดเวลา เป็นการรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชา

3. ความสมเหตุสมผล คือ ความถูกต้องของหนทางปฏิบัติที่มุ่งไปสู่จุดหมาย นั่นก็คือ การมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งประกอบไปด้วย กำหนดระเบียบวิธีปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้เข้าใจในระเบียบวิธีการปฏิบัติงาน การแยกทรัพย์สินส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานกับทรัพย์สินของราชการ เป็นต้น

4. การมุ่งสู่ความสำเร็จ ประสิทธิภาพหรือผลสำเร็จในการทำงานจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนคือหลักของควมมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้าน

5. การทำให้เกิดความแตกต่างหรือการมีความชำนาญเฉพาะด้าน อันเป็นลักษณะของระบบราชการที่แสดงในรูปแบบของการแบ่งแผนกงานหรือส่วนงานออกเป็นส่วนๆ โดยแต่ละส่วนจะมีกำหนดหน้าที่หรือบทบาทที่แตกต่างกัน โดยคำนึงถึงความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละส่วนงานเป็นสำคัญ

6. ระเบียบวินัย คือ กฎข้อบังคับอันเป็นกลไกควบคุมความประพฤติของสมาชิกในองค์การ เพื่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานนั้น

7. ความเป็นวิชาชีพ คือ การทำงานที่มีลักษณะเป็นอาชีพ ซึ่งผู้ปฏิบัติต้องทำงานเป็นประจำหรือเต็มวัน ผู้ปฏิบัติงานทุกคนในระบบราชการจะได้รับการยอมรับในความเป็นอาชีพ “รับราชการ”

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นจะสามารถอธิบายลักษณะของระบบราชการว่า เป็นระบบที่มีการบังคับบัญชาเป็นระดับ มีการวางระเบียบข้อปฏิบัติและมีเป้าหมายของการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน อีกทั้งได้สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นราชการซึ่งทำให้ระบบราชการมีความเข้มแข็ง

ภารกิจของระบบราชการ

ภารกิจของระบบราชการ คือ การบริหาร หรือ การบริการ ของระบบราชการซึ่ง (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2548 : 12-13) ได้แบ่งภารกิจของระบบราชการออกเป็น 2 คือ ประเภทของภารกิจ และข้อควรคำนึงในการดำเนินภารกิจของราชการ ซึ่งจะอธิบายดังนี้คือ

3.1 ประเภทภารกิจของระบบราชการ ภารกิจของระบบราชการมีกว้างขวางเพราะเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการตอบสนองความต้องการของประชาชนและสังคมทุกกลุ่มโดยเท่าเทียมกันอาจแยกภารกิจของระบบราชการเป็นประเภทกว้างๆ ดังนี้

3.1.1 ประเภทงานบริการสังคม ได้แก่ งานที่ผลิตสินค้าที่เป็นบริการของสังคม เช่น การศึกษา การป้องกันประเทศ การรักษาความสงบเรียบร้อย การบรรเทาสาธารณภัย การสาธารณสุข เป็นต้น

3.1.2 ประเภทงานควบคุมและจัดระเบียบ ได้แก่ งานที่มีวัตถุประสงค์เข้าแทรกแซงกิจการในตลาดภาคเอกชนเพื่อรักษาความเป็นธรรมในการแข่งขันด้วยการกำหนดกฎระเบียบ ออกใบอนุญาต การส่งเสริม การดูแลมิให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบ เช่น การจดทะเบียนผู้ประกอบการ เป็นต้น

3.1.3 ประเภทงานสนับสนุน ได้แก่ ภารกิจที่เป็นการสนับสนุนหรือให้บริการแก่หน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐด้วยกัน เช่น งานจัดสรรเงินให้เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารงาน (สำนักงานประมาณ) งานบริหารบุคลากรในภาครัฐรวม (ก.พ.) งานหารายได้ (กรมสรรพากร) เป็นต้น

3.1.4 ประเภทงานสงเคราะห์และช่วยเหลือ ได้แก่ งานดูแลช่วยเหลือกลุ่มประชาชนที่ด้อยโอกาสหรือเสียเปรียบในสังคม เช่น งานดูแลแรงงาน งานสวัสดิการสังคม งานพัฒนาชุมชน เป็นต้น การแบ่งแยกประเภทงานทั้ง 4 ประเภทข้างต้น มิได้เป็นการแบ่งแยกความรับผิดชอบหรือประเภทของหน่วยงานโดยเด็ดขาด เป็นต้นว่าหน่วยงานให้ความช่วยเหลืออาจเป็นหน่วยงานที่ให้บริการในขณะเดียวกันก็อาจมีหน้าที่ควบคุมจัดระเบียบไปด้วยพร้อมกัน เช่น กิจการตำรวจ กิจการป่าไม้ การแบ่งประเภทเป็นความพยายามทำความเข้าใจภารกิจด้านต่างๆ ของรัฐว่ามีด้านใดบ้างส่วนที่ภารกิจใดจะมีความสำคัญมากกว่ากันขึ้นอยู่กับผู้พิจารณาและสถานการณ์หนึ่งๆ ประชาชนทั่วไปอาจสนใจงานสนับสนุนในขณะที่ผู้บริหารบริหารประเทศให้ความสำคัญด้านงานควบคุมและจัดระเบียบ

3.2 ข้อควรคำนึงในการดำเนินภารกิจของราชการ ในการประกอบธุรกิจประเภทต่างๆ ของรัฐมีสิ่งที่ควรคำนึงก็คือ การให้บริการโดยคำนึงถึงความพึงพอใจของผู้รับบริการ แม้ความพึงพอใจจะเป็นสิ่งที่วัดได้ยากหรือให้คำจำกัดความได้ลำบาก แต่ก็อาจพิจารณาได้กว้างๆ ว่าองค์ประกอบที่จะช่วยสร้างความพอใจให้แก่ผู้รับบริการควรจะได้แก่

3.2.1 ความเท่าเทียม หมายถึง การให้บริการที่เท่าเทียมกันแก่ทุกๆ คนโดยแบ่งแยกด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือด้านอื่นใด

3.2.2 เวลาที่เหมาะสม หมายถึง บริการที่ดำเนินไปนั้นควรอยู่ในช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น บริการดับเพลิงที่รวดเร็วฉับพลันทันต่อเหตุการณ์ การประกันราคาข้าวในช่วงเวลาที่ชาวนายังไม่ได้ขายข้าวของตนให้กับโรงสีหรือพ่อค้าคนกลาง

3.2.3 ปริมาณที่เหมาะสม บริการที่มากเกินไปก็ถูกมองว่าด้วยคุณค่าบริการที่น้อยไปก็หลีกเลี่ยงการถูกรหาว่าเลือกที่รักมักที่ชัง เพราะทำได้ไม่ทั่วถึง จึงต้องคำนึงถึงปริมาณที่เหมาะสมด้วย

3.2.4 ความต่อเนื่อง บริการของราชการควรดำเนินไปโดยต่อเนื่อง ไม่ทำๆหยุดๆตามความพอใจไม่ขาดตอน มิฉะนั้นจะขาดประสิทธิภาพและเป็นความเดือดร้อนของประชาชนผู้ใช้บริการ

3.2.5 ทันสมัย บริการจากทางราชการควรมีการปรับปรุงให้ก้าวหน้าทันสมัย หรือมากับความเจริญเติบโตของสังคม

ระบบราชการมีความเข้มแข็งเป็นระเบียบเป็นระบบทำให้ระบบราชการสามารถทำงานแก้ปัญหาของประเทศได้และหากมีผู้ปฏิบัติงานที่มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่โลภ ไม่เห็นแก่ตัว และผลประโยชน์ของตนและพวกพ้องจะทำให้ประเทศชาติพัฒนาและเจริญก้าวหน้าได้อย่างแน่นอน

จุดเด่นของระบบราชการ คือ ความเข้มแข็งของระบบ และหากมีผู้มีคุณธรรม มีจิตสำนึกในการทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมจะทำให้ระบบราชการมีประสิทธิภาพและเข้มแข็งมากขึ้น

ความเข้มแข็งเป็นระเบียบเป็นระบบของระบบราชการนี้เองทำให้ผู้มีความโลภความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ต้องการที่จะเข้ามามีอำนาจในระบบราชการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน เพราะถ้าหากเข้ามาในตำแหน่งผู้บังคับบัญชาในระดับสูงของระบบราชการได้จะทำให้ใช้อำนาจแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนเองได้อย่างเต็มที่ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นจุดอ่อนของระบบราชการอยู่ที่ผู้ทำงานในระบบที่ขาดจิตสำนึก ขาดคุณธรรมจะทำให้ผู้ที่เข้ามาใช้ความเข้มแข็งของระบบราชการแสวงหาผลประโยชน์

การสร้างภูมิคุ้มกันของราชการไทยตามหลักพระพุทธศาสนา

การสร้างจิตใจที่เข้มแข็ง การมีจิตสำนึกที่ดีและการให้ความสำคัญเรื่องของความภาคภูมิใจในความเป็นราชการ ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานถือเป็นเรื่องสำคัญโดยหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ได้แก่ “หลักราชวสดีธรรม” อันเป็นหลักคำสอนที่สร้างผู้ปฏิบัติงานของระบบราชการให้เป็นผู้มีคุณธรรมเป็นผู้มีจิตใจที่ต่อสู้กับความโลภ ความเห็นแก่ตัวและมุ่งประโยชน์ส่วนรวมอันเป็นจุดมุ่งสำคัญของระบบราชการ

หลักราชวสดีธรรม คือ หลักธรรมสำหรับข้าราชการ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติในการดำรงตนทั้งในการทำงานและการใช้ชีวิตเพื่อให้เหมาะสมกับความเป็นข้าราชการ ซึ่งแบ่งเป็น ข้อปฏิบัติสำหรับการปฏิบัติต่อพระราชา ข้อปฏิบัติสำหรับการทำงาน และข้อปฏิบัติในการใช้ชีวิต ซึ่งจะอธิบายหลักราชวสดีธรรมดังนี้

หลักราชวสดีธรรม มีรายละเอียดดังนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 414-426)

1. เมื่อเข้ารับราชการใหม่ๆ ยังไม่มีชื่อเสียงและยังไม่มียศศักดิ์ก็ อย่ากล้าจนเกินพอดี และอย่ากลัวจนเสียงานราชการ
2. ข้าราชการต้องไม่มั่งก่าย ไม่เลินเล่อเปลอสดิ แต่ต้องมีความระมัดระวังให้ต้อยเสมอ ถ้าหัวหน้าทราบความประพฤติ สติปัญญาและความซื่อสัตย์สุจริตแล้วยอมไว้วางใจและเผยความลับให้ได้ทราบ
3. เมื่อหัวหน้าเรียกใช้ในงานราชการ อย่าหวั่นไหวไปด้วยอำนาจคติพึงปฏิบัติงานราชการให้สำเร็จไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมดุจตราขูที่อยู่ในระดับเที่ยงตรง
4. เมื่อมีราชการเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืนก็ตามที่เมื่อถูกเรียกใช้ พึงปฏิบัติราชการนั้นๆ ให้สำเร็จสมประสงค์ ไม่พึงปิดพลั่วหรือหวั่นไหวไปตามอารมณ์
5. ทางเดินที่เขาคดแต่งไว้เป็นราชวิถี แม้จะได้รับพระบรมราชานุญาตให้เดินด้วยก็ไม่ควรเดิน
6. ไม่พึงใช้ของเสมอพระราชาหรือหัวหน้า ไม่บริโภคให้ทัดเทียมกับพระราชาหรือหัวหน้าพึงปฏิบัติให้ต่ำกว่าทุกสิ่งทุกอย่าง
7. ไม่พึงใช้กิริยาท่วงท่าวาจาอย่างตีเสมอกับพระราชาหรือหัวหน้าต้องแสดงให้ต่างชั้นลงมา จึงจะชอบด้วยประเพณีนิยม และเป็นการรักษาตนให้พ้นราศีโทษ
8. เมื่อพระราชากำลังทรงสำราญอยู่ในหมู่อำมาตย์ มีพระสนมกำนัลเฝ้าหนุนอยู่ ราชเสวกไม่แสดงอาการทอดสนิทในพระสนมกำนัล ไม่พึงเป็นคนฟุ้งซ่านแสดงอาการโอหังอย่างคะนองกาย คะนองวาจา ให้เสียมารยาทของข้าเฝ้า
9. ไม่พึงเล่นหัวกับพระสนมกำนัล
10. ไม่พึงปรึกษาราชการในที่ลับ
11. ไม่พึงลักลอบเอาพระราชทรัพย์ออกจากพระคลังหลวง
12. ไม่พึงเห็นแก่หลบซ่อนจนแสดงให้เห็นเป็นการเกียจคร้าน

13. ไม่พึงดื่มสุราจนเมามาย
14. ไม่พึงฆ่าสัตว์ที่ได้รับพระราชทานอภัย
15. ไม่พึงทงนงตนว่าเป็นคนที่พระราชหรือหัวหน้าโปรดปราน แล้วขึ้นร่วมพระแท่นบัลลังก์ เรือพระที่นั่งหรือรถพระที่นั่ง
16. ต้องรู้จักที่เฝ้าอันเหมาะสม อย่าให้ห่างเกินไปหรือชิดเกินไปต้องอยู่ในที่ซึ่งพระราชทอดพระเนตรเห็นถนัด หรือฟังกระแสพระดำรัสได้โดยง่าย
17. อย่าทะเลาะในเมื่อพระราชทรงกระทำพระองค์เป็นเพื่อน หรือเมื่อหัวหน้ากระทำตนเป็นเพื่อน
18. เมื่อได้รับการยกย่องเชิดชูก็อย่าทงนงตัวอวดตัวว่าเป็นปราชญ์ราชบัณฑิตและไม่ควรจ้วงจาบเพ็ดทูลพระราช หรือเสนองานต่อหัวหน้าในลักษณะที่เป็นการเยอหยิ่งทงนงตน
19. แม้ได้รับพระราชทานราชานุญาตให้เข้าออกนอกในได้ ก็ไม่ควรทอดสนิท แต่ควรขอพระบรมราชานุญาตก่อนทุกครั้งไป ให้มีสติดำรงตนเป็นคนรอบคอบเสมอ
20. เมื่อพระมหากษัตริย์จะทรงยกย่องพระราชโอรส หรือพระราชวงศ์โดยพระราชทานบ้านนิคม รัฐ หรือชนบทให้ครอบครอง ก็ควรนึ่งดูก่อนไม่ควรเพ็ดทูลคุณหรือโทษ
21. เมื่อพระราชหรือหัวหน้าจะบำเหน็จความชอบแก่ผู้ใด ไม่ควรทูลหรือเสนอขัดคัดลาภของผู้นั้น พึงรอบคอบสอบสวนให้ถ้วนถี่ มีจิตใจอ่อนโยนโอนไปในทางที่เหมาะสมที่ควร
22. ข้าราชการต้องเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ได้ ไม่ยอมตนให้ตกอยู่ในอำนาจของความอยาก ต้องทำตัวให้เหมือนปลา คือ ทำเป็นไม่มีสิน ไม่เจรจาหาเรื่องให้เกิดความขุ่นเคืองใจแก่หัวหน้าหรือเพื่อนข้าราชการด้วยกัน
23. ไม่จ่ายเงินของแผ่นดินไปในทางฟุ่มเฟือย สรุ่ยสร่าย
24. ต้องสอดส่องรักษางานราชการให้ดี อย่าให้ผิดระเบียบ ประเพณีและกฎหมายและต้องต่อสู้กับอุปสรรคข้อขัดข้องและเหตุขัดขวางเสมอ
25. ต้องไม่มัวเมาในสตรีเพราะจะทำให้เสื่อมจากอำนาจ และเกิดราศีโทษในหน้าที่ราชการ
26. ไม่ควรพูดมากเกินพอดี แต่ก็ไม่ควรนึ่งเสียเรื่อยไป
27. เมื่อถึงคราวที่ต้องพูดให้พูดพอเหมาะพอควร และพูดอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนและให้นึ่งเมื่อถึงคราวที่ต้องนึ่ง
28. ข้าราชการต้องอดทน ไม่ฉุนเฉียว ไม่โกรธง่าย และต้องไม่พูดหรือทำกระทบกระเทียบเปรียบเปรย
29. ต้องเป็นคนมีความสัตย์จริงต่อคำพูดของตนเสมอ พูดจาให้นิ่มนวลและสุภาพ ไม่ส่อเสียดยุ้งให้เกิดความบาดหมางและแตกสามัคคีกันไม่พึงกล่าวถ้อยคำที่เพ้อเจ้อ เหลวไหล ไร้ประโยชน์
30. ข้าราชการต้องบำรุงเลี้ยงดูบิดามารดาให้ผาสุก เคารพนบนอบและเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในตระกูล
31. ต้องละลายต่อความชั่ว เกรงกลัวต่อความผิด ไม่ประพฤติละเมิดศีลธรรมและเป็นมิตรที่ดีในครอบครัว
32. ต้องมีระเบียบวินัยและมีมารยาทสุภาพงดงามเสมอ
33. มีศิลปะในการปฏิบัติราชการให้ดำเนินไปโดยรวดเร็ว และสำเร็จเป็นผลดีเสมอ
34. ต้องฝึกใจฝึกตนให้มั่นอยู่ในความดี มีอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่ถือตัวอวดดี ไม่หวั่นไหวไปตามโลกธรรม
35. ต้องขยันขันแข็งในหน้าที่ราชการ
36. ให้เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ สะอาดในหน้าที่การงาน
37. ให้เป็นคนเฉลียวฉลาด รู้จักฐานะอันควรและไม่ควร
38. ต้องประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน มีความเคารพยำเกรงในผู้ใหญ่เหนือตน ประพฤติตนมั่นอยู่ในความดีและมุ่งมั่นทำแต่ความดี
39. ควรปลีกตนให้ห่างจากบุคคลที่พระราชหรือประมุขของประเทศอื่นๆ ส่งมาสืบราชการลับ ให้จงรักภักดีแต่ในเจ้านายและพระราชของตนเท่านั้นไม่ฝักใฝ่ในราชสำนักอื่น
40. ข้าราชการพึงใฝ่ใจเข้าไปหาสมณะและพราหมณ์ผู้ทรงศีลเป็นนักปราชญ์หรือรู้หลักนักปราชญ์ดี เพื่อรักษาศีล พึงธรรมบ้างบำรุงท่านบ้างศึกษาถ่ายทอดเอาความรู้จากท่านบ้าง
41. ข้าราชการไม่ควรลบล้างราชประเพณีในการบริจาทาน ควรรักษาไว้ให้มั่นคง เมื่อถึงคราวที่จะทรงบริจาทานก็ไม่ต้องกีดกันโดยประการใดๆ ทั้งสิ้น

42. ข้าราชการต้องคบคนมีปัญญา มีความรู้ดี ฉลาดเฉลียว และเข้าใจในวิธีการต่างๆ ไปได้เป็นอย่างดี รู้จักกาลสมัยที่ควรไม่ควร

43. ข้าราชการต้องหมั่นขยันในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไม่เลินเล่อหละหลวม ต้องตรวจดูแลให้รอบคอบทำงานให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปโดยครบถ้วนด้วยดีเสมอ

44. ไร่นาและปศุสัตว์ ข้าวในยุ้งฉาง ควรตรวจดูอยู่เป็นประจำตลอดจนการใช้จ่ายในครอบครัวก็พึงรู้จักกำหนด

45. บุตรธิดาหรือพี่น้องที่ประพฤติไม่ดี ทำตนเหมือนคนตายแล้วมีแต่จะคอยล้างผลาญ ก็ไม่ควรยกย่อง ส่วนทาสกรรมกรและคนใช้ที่ประพฤติดีมีความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงานโดยสม่ำเสมอ ควรยกย่องชมเชยและความอุปการะเลี้ยงดูอย่างดี

46. ข้าราชการต้องเป็นผู้มีศีลธรรมประจำตน มีความซื่อสัตย์ไม่เห็นแก่ได้ ไม่เข้าข้างคนผิด เป็นคนซื่อตรงจงรักภักดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

47. ข้าราชการต้องรู้จักพระราชนิยมของเจ้านาย ปฏิบัติให้ตามต้องตามพระราชประสงค์ ไม่ฝ่าฝืนขึ้นขัดพระราชอัธยาศัย

48. เวลาผลิตพระภูษาลงทรงสนาม ราชเสวกพืงกัมศรีชลงชำระพระบาทแม้จะถูกกริ้วกราดจนถึงต้องพระราชอาญาก็ไม่พืงโกรธ

49. ต้องสักการบูชาพระราชา ผู้ซึ่งถือกันว่าเป็นยอดปราชญ์และเป็นผู้พระราชทานสมบัติอันถึงใจให้ทุกๆ อย่าง

หลักราชวสดีธรรมของข้าราชการทั้ง 49 ข้อนี้ แบ่งได้เป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ

ส่วนที่ 1. ธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระราชาหรือข้อปฏิบัติที่มีต่อพระราชา 17 ข้อ

ยกตัวอย่าง “หลักราชวสดี” ข้อ

5. ทางเดินที่เขาดกแดงไว้เป็นราชวิถี แม้จะได้รับพระบรมราชานุญาตให้เดินด้วยก็ไม่ควรเดิน

6. ไม่พืงใช้ของเสมอพระราชาหรือหัวหน้า ไม่บริโภคนให้ทัดเทียมกับพระราชาหรือหัวหน้าพืงปฏิบัติให้ต่ำกว่าทุกสิ่งทุกอย่าง

7. ไม่พืงใช้กิริยาท่วงทีวาจาอย่างดีเสมอกับพระราชาหรือหัวหน้าต้องแสดงให้ต่างชั้นลงมา จึงจะชอบด้วยประเพณีนิยม และเป็นการรักษาตนให้พ้นราศีโทษ

หลักราชวสดีทั้งสามข้อนี้เป็นข้อที่ข้าราชการควรปฏิบัติเพื่อแสดงความเคารพต่อพระราชาอันเป็นสิ่งที่ตั้งามสำหรับข้าราชการ

ส่วนที่ 2. เป็นธรรมที่เกี่ยวกับการควบคุมตนเองของข้าราชการซึ่งมีธรรม 28 ข้อที่สำคัญๆ คือ ความมีสติการใช้ปัญญาความไม่หวั่นไหวตามทางโลกธรรม คือ ลาก ยศ สรรเสริญ ความไม่เกียจกัน ความไม่เห็นแก่ได้ การไม่มัวเมาในสุราและนารี เป็นต้น ธรรมในส่วนนี้เป็นการควบคุมข้าราชการให้อยู่ในกรอบและมีคุณธรรมหรือเรียกอย่างหนึ่งว่าจริยธรรมของข้าราชการ

ยกตัวอย่าง “หลักราชวสดี” ข้อ

1. เมื่อเข้ารับราชการใหม่ๆ ยังไม่มีชื่อเสียงและยังไม่มียศศักดิ์ก็อย่ากล้าจกนเกินพอดี และอย่าขาดกลัวจนเสียนานราชการ

2. ข้าราชการต้องไม่มกง่าย ไม่เลินเล่อผลอสดี แต่ต้องมีความระมัดระวังให้ต้อยเสมอ ถ้าหัวหน้าทราบความประพฤติ สติปัญญาและความซื่อสัตย์สุจริตแล้วยอมไว้วางใจและเผยความลับให้ได้ทราบ

3. เมื่อหัวหน้าเรียกใช้ในางราชการ อย่าหวั่นไหวไปด้วยอำนาจอดีตพืงปฏิบัติางราชการให้สำเร็จไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมดุจตราขูที่อยู่ในระดับเที่ยงตรง

4. เมื่อมีราชการเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็เวลากลางวันหรือกลางคืนก็ตามที่เมื่อถูกเรียกใช้ พืงปฏิบัติราชการนั้นๆ ให้สำเร็จสมประสงค์ ไม่พืงบิตพลั่วหรือหวั่นไหวไปตามอารมณ์

43. ข้าราชการต้องหมั่นขยันในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ไม่เลินเล่อหละหลวม ต้องตรวจดูแลให้รอบคอบทำงานให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปโดยครบถ้วนด้วยดีเสมอ

ทั้งห้าข้อนี้แสดงถึงคุณธรรมสำหรับารปฏิบัติางของข้าราชการเพื่อให้งานางของข้าราชการมีความรอบครอบเสี่ยสละและทุ่มเทเวลาในางงาน

ส่วนที่ 3. เป็นส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างในสังคมของราชการ มี 11 ข้อ เช่น ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความยินดีทำงานไม่ว่าเวลาใด ความยึดถือระเบียบ ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ความไม่สุรุ่ยสุร่าย ยกตัวอย่าง “หลักราชวสดี” ข้อ

25. ต้องไม่มัวเมาในสตรีเพราะจะทำให้เสื่อมจากอำนาจ และเกิดราศีโทษในหน้าที่ราชการ

26. ไม่ควรพูดมากเกินพอดี แต่ก็ไม่ควรนิ่งเสียเรื่อยไป

27. เมื่อถึงคราวที่ต้องพูดให้พูดพอเหมาะพอควร และพูดอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนและให้ฟังเมื่อถึงคราวที่ต้องฟัง

28. ข้าราชการต้องอดทน ไม่ฉุนเฉียว ไม่โกรธง่าย และต้องไม่พูดหรือทำกระทบกระเทียบเปรียบเปรย

29. ต้องเป็นคนมีความสัตย์จริงต่อคำพูดของตนเสมอ พูดจาให้น่าเชื่อถือและสุภาพ ไม่ส่อเสียดยุยงให้เกิดความบาดหมางและแตกสามัคคีกันไม่ฟังกล่าวถ้อยคำที่เพ้อเจ้อ เหลวไหล ไร้ประโยชน์

30. ข้าราชการต้องบำรุงเลี้ยงดูบิดามารดาให้มีความสุข เคารพนบนอบและเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในตระกูล

ทั้งหกข้อในหลักราชวสดีธรรม ถือว่าเป็นหลักให้ผู้เป็นข้าราชการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างเพื่อรักษาเกียรติของตนและเกียรติของข้าราชการ อันทำให้เป็นบุคคลที่น่ายกย่องในสังคม

หลักราชวสดีธรรม ได้อธิบายถึงคุณธรรมที่ข้าราชการพึงปฏิบัติอันประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง ข้าราชการพึงปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ ส่วนที่สองคือ ส่วนที่ข้าราชการพึงปฏิบัติต่อตนเอง และส่วนที่สาม คือส่วนที่ข้าราชการพึงปฏิบัติต่องานหรือหน้าที่

ซึ่งในปัจจุบันอาจแยกข้อปฏิบัติสำหรับพระราชอาอาจจะมีการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยแต่สำหรับ การสร้างจิตสำนึกด้านการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตนยังคงใช้ได้อยู่

หลักราชวสดีธรรมดังกล่าว ถือว่าเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตของคนในระบบราชการ ได้แก่ การสร้างทัศนคติ การสร้างจิตสำนึกของข้าราชการให้มีความเข้มแข็งโดยให้ตระหนักถึงคุณค่าของประเทศ คุณค่าของตนเอง คุณค่าของครอบครัว การที่เป็นข้าราชการ จึงเป็นสิ่งที่มีความเกียรติของพลเมืองของ เพราะข้าราชการ คือ คนที่ทำงานในฐานะคนของพระเจ้าแผ่นดิน ตามความหมายของระบบราชการของพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน ซึ่งหากเป็นคนของพระเจ้าแผ่นดิน คือ คนที่ทำงานเพื่อพระราชอา และเพื่อประชาชนอันพลเมืองของพระราชอา จึงต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนในการปฏิบัติงานในงานของราชการ

บทสรุป

การสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตของข้าราชการไทย คือ การสร้างจิตสำนึก การสร้างคุณค่าสร้างความภูมิใจแก่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้เป็นข้าราชการ นั้นเอง ซึ่งในแนวคิดตามหลัก “ราชวสดีธรรม” ถือเป็นแนวทางที่ดีสำหรับการสร้างจิตสำนึก สร้างความภูมิใจ เพราะตามแนวคิดของหลักธรรมนี้ได้พัฒนาจิตใจของข้าราชการให้เห็นประโยชน์ของชาติ ของพระมหากษัตริย์และประโยชน์ของประชาชนมากกว่าประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ซึ่งถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตของข้าราชการไทยตามแนวพุทธศาสตร์ ซึ่งหลัก “ราชวสดีธรรม” ถือเป็นหลักคำสอนที่สำคัญสำหรับการสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตของราชการไทย อันมีทั้งความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและมีพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักของชาติ

แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างภูมิคุ้มกันการทุจริตของข้าราชการไทยตามแนวพุทธศาสตร์ต้องอาศัยกับการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของข้าราชการควบคู่กันไปด้วย การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของข้าราชการ คือ การมีเงินเดือนที่เหมาะสมกับค่าครองชีพในปัจจุบัน ประกอบกับจะต้องจัดสวัสดิการให้แก่ข้าราชการให้เหมาะสม พร้อมกับการสร้างบทลงโทษที่จริงจังกับข้าราชการที่กระทำผิดเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีของข้าราชการต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2547). *กลเม็ดเด็ดพิศมัยคอร์รัปชัน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชัยเขตมีเดีย.

Thai PBS. (2568). เปิด 10 คดีทุจริต อบจ. “องค์กรต่อต้านคอร์รัปชัน” ระบบยังมีถูกร้องอีกเกือบพันเรื่อง.

[ออนไลน์]. Available : <https://www.thaipbs.or.th/news/content>. [2568, สิงหาคม 10].

ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2531*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2548). “แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการบริหารราชการ.” ใน การบริหารราชการไทย.
นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 28.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สร้อยตระกูล อรรถมานะ. (2543). สาธารณบริหารศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพจน์ บุญวิเศษ. (2548). หลักรัฐศาสตร์. ชลบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.